

penetrar a fons dins d'aqueixa música nostra.

Conclusions? : no podem parlar d'una feina feta a consciència, mirant cap a una promoció digna i profunda del folklore eivissenc, de la nostra cultura. I la culpa en recau únicament —cal insistir molt sobre aquest punt— damunt els coordinadors i presentadors dels discos: han rebaixat a un nivell purament comercial un producte d'ele-

vat interès cultural. I això, no els ho podem perdonar, sobretot quan pensam en el coneixement tan superficial i anecdòtic que sol tenir tot eivissenc de la seua pròpia cultura —i no parlem ja dels forasters—: amb aquests dos discos, han desaprofitat un material interessantíssim, no li han tret tota l'essència. No s'ho mereixien ni la qualitat de la música ni la dels cantadors pagesos.

F. MUDÓY

LES LLETRES

POESIA AMB LES PITIUSES AL FONS

Com vaig escriure un article sobre Eivissa a la poesia catalana¹, en podria dedicar un de nou a la poesia en altres llengües inspirada en les Pitiüses. No sortiré d'aquest tema en l'escrit d'avui, per bé que referit tan sols a obres amb més o menys actualitat, quan es podria fer començar, per exemple, amb el sonet formenter de la *Diana enamorada* o amb els poemes castellans de l'anomenada —i de tanta anomenada— generació del 27.

Em deia Vicente Aleixandre un dia del 1959, a Formentor: "De nosotros, quien descubrió a Ibiza fue Alberti". Amb el pronom personal volia comprendre tots els extraordinaris poetes de la seua fornada. De Rafael Alberti, efectivament, coneixem l'estada a Eivissa el 1936, amb dues parts ben diferents separades pel 19 de juliol; i coneixem també els dos poemes eivissencs, en un dels quals² és caracteritzat amb lírica brillantor el doble aspecte de l'evocació illenca. Respecte a l'altre poema, voldria ara aclarir-ne un vers. És el que diu, en la meua versió catalana³: "el pastor nu que dona a la mar ses ovelles". Quan traduïa el poema, em creia que el pastor era una metàfora del vent —amb una evocació de l'aire, com un "jovencell alat", comença el poema— i que les

ovelles —abans el poeta ha parlat de les "gaies ones" i dels "riallers llavis d'escuma"— representaven la lleu i dispersa blancor escumosa que corona les múltiples ones blaves alguns dies de ventet. No hi havia tal comparança, sinó una visió real. L'explicació em vingué quan vaig llegir a la part eivissenca de *Memoria de la melancolía*, de María Teresa León, l'esposa del poeta: "Durante el día, Rafael y yo estábamos solos. Conocimos lo amable que es la pinocha verde para formar una cama de fortuna y cómo, al salir el sol, todo despierta: agua, piedras, pájaros, pinos y pastores. Pastores desnudos en aquel mar turquí de Odiseo lavaban las borregas manchadas de tierra roja".

Després, dos altres poetes del mateix grup han passat per Eivissa: Jorge Guillén i Gerardo Diego. No crec que aquest hagi escrit res sobre l'illa, però em digué que abans del viatge havia emprat el nom "Ibiza" en una rima, per la seua sonoritat; el degué fer rimar amb "liza", "eterniza" o un mot semblant. De Jorge Guillén sí que hi ha un poema eivissenc, que du la data "11-13, VIII-1958". No sé si l'ha publicat ni, en el cas que ho hagi fet, si l'ha retocat o li ha canviat el títol. El tinc escrit de la mà de l'autor —me l'envià, amb una carta del 24 d'agost de 1958, des dels voltants de Sant Antoni— i es titula *Silencio hallado en Ibiza (Noche de agosto)*: el poeta no residia precisament al centre del batibull. Un dia que el vaig anar a veure en moto, s'estranyà una mica que jo em servís d'aquest mitjà de locomoció. Algun dia haurem de reproduir el breu poema, un d'aquells seus, característics, del fet de despertar-se o d'adormir-se,

sempre amb aquell punt de meravella intel·lectualitzada, en aquest cas més aviat el "cruce de un insomnio" amb el "silencio del universo".

Més endavant, i no en aplegat viatge d'uns dies, han visitat les Pitiüses alguns dels màxims poetes posteriors en llengua castellana. Recordem l'estada d'Ángel González a Formentera o les de Francesco Brines, Carlos Bousoño i Claudio Rodríguez a Eivissa. Precisament aquest darrer dedica al penúltim un noble

poema. *Frente al mar*, escrit a Eivissa i expressiu d'una pregona meditació, en un càlid dia d'estiu, amb elements trets del "mar terso" que té davant i de la "tierra desolada", rocosa i esquarpa, de la costa. Esper que el poeta, desconegut personalment per mi, em permetrà que tradueixi aquí uns versos escrits, com diu Bousoño, en "ese lenguaje sin énfasis, aunque con expresividad y belleza", manejat, d'altra banda, "de un modo castellanísimo, con casticismo frescor"⁴.

ENFRONT DE LA MAR

*Des de "Las Mayoas", Eivissa.
A Carlos Bousoño.*

Transparent quietud. Davant la terra rogenca, dessecada fins al cor, d'aridesa ja calcinació, s'obre el Mediterrani. Hi ha pins baixos, savines i atzavares, creix la frígola i el romaní fidel, austerament, que tot just flairen si no és a salitre. La tramuntana crema. Cau la tarda. Veritat de submissió, de do, destronaments, esfondraments, enfront de la mar d'un blau pur, que vers la riba es torna verd maragda. Vella i nova erosió. Cornises, plaques, làmines, espadats i esculleres, bisell àgil, estria, lucidesa de penyal de mil·lenària permanència. Aquí la veritat de la pedra, mai muda sinó en un reverber interior, en un estremiment de perdurable collita, dant el seu provat ofici, la secreta tendror sòbria, devora la mar, que és excessiva criatura, excessiva bellesa per a l'home. Antiga mar llatina, avui no canta, a penes diu, mussita, presonera el seu poder implacable, en esbatec de sufocació, sense cap ona, quasi en silenci de clarividència, mentre que el cel es va obscurint i arriba, massissa i seca, l'ocasió última per a estimar. Entre pedres, entre escumes, què és retiment i què supremacia? ¿Sabem què ens asserena, què ens turmenta: la mar llisa o la terra desolada?

¹ *Eivissa a la poesia catalana del Principat i de Mallorca. Revista Eivissa*, núm 2, 1973.

² *Retorns de l'amor fugitiu als puigs*, poema traduït per mi al català dins l'article *Poesia de l'illa i poesia sobre l'illa. Revista Eivissa* núm 6, 1974.

³ *Retorns d'una illa venturosa*, al meu llibre *Versions de poesia moderna (Quaderns de poesia)*, Barcelona, 1971).

Claudio Rodríguez obtingué el Premi Adonais 1953 per *Don de la ebriedad*. Recordem que en la col·lecció de poesia del mateix nom foren publicats, ja fa massa temps, els últims llibres de dos poetes eivissencs: *Estancias amorosas*, de F. J. Mayans, i *Poemas a Circe*, de J. M. Cardona. Doncs bé, l'accésit al Premi Adonais 1974 es titula *La isla*, mots amb què l'autor, Emilio Sola, es refereix a Formentera. *La isla* és també el títol de la primera part del recull⁵ datada a Formentera, 1970, mentre que la darrera part, *Final*, és datada a Eivissa, 1973. El poeta creu que "preferible es la muerte bajo un árbol con un amigo cerca que te llora / que el sonido de monstruosas máquinas recorriendo / tus íntimas habitaciones", i ens parla de la "fugacidad del hombre siempre en busca de algo que debe ser azul". Tot això després de la breu introducció que comença: "¡Qué tristeza los libros! / Yo soné Formentera como una isla de infinitos puentes extendidos / de infinitas escalas hacia el cielo / Quiero dormir", etc. El llibre expressa, no gaire profundament, una de les últimes versions, present en alguns grups a les Pitiüses d'aquests anys passats, d'unes preocupacions i d'un estil de vida nous.

No pot haver-hi un contrast més gran entre aquest to i el d'un poeta francès, Charles Forot, resident també a Formentera, els hiverns, fins que morí, no fa gaire, d'edat avançada. La seua poesia era tradicional, "de la més clàssica tradició, s'entén —com vaig dir arran de l'aparició del seu llibre *Couchant*⁶—, car ja existeix, en la poesia francesa, una altra llarga tradició d'audàcies i ruptures". Tanmateix, si l'arrel és clàssica, són molt del poeta "les branques i les fulles, que en el llibre comentat s'engronsen al lliure vent de Formentera". Jo trobava una certa relació entre *Couchant* i les *Stances*

de Jean Moréas, ja de l'època de l'"Ecole Romane", posició clàssica posterior al període simbolista. "L'estrofa, la breuetat intensa, la puresa formal, l'atmosfera de bellesa i de malenconia, l'actitud meditativa, són semblants en tots dos. El fet de ser les *Stances* i els versos de *Couchant* un fruit tardorenc,

encara força l'aproximació." Vaig traduir alguns dels poemes on Formentera és més present, i vaig ensenyar les versions a l'autor, que m'autoritzà a publicar-les. Ho faig a continuació, quan ja ha desaparegut el poeta, en memòria seua i com a mostra d'una notable interpretació de Formentera.

Clar de lluna inaudit sota un cel ros d'estels,
oh nit de Formentera a un somni immens estesa,
on tot, als nostres ulls, sota més tènues vels,
misteriosament pren una altra bellesa.

Als manes de ma terra el meu amor va dret,
un amor sobre el cor per molt de temps cesari.
Mes davant ta esplendor, nit que em llesques la set,
beneixo la marxa i no enyoro tornar-hi.

D'aquesta illa de somni amb la platja daurada,
l'ametller en flor i el dia lluminós on s'estén
la blavor de les noces del cel pur i l'onada,
¿no podré dir-ne més que un poema del vent?

Aquest vent fosc d'hivern, aquest vent dur d'Eivissa
que masega l'oliu, ¿és fill de l'aire clar
que al meu llindar jugava amb dolça cantadissa,
aquest vent que els cavalls marins fa encabritar?

Un vent d'or joguineja amb els tanyes d'olivera,
descobreix i acarona el seu caire més ros:
el camp és com, Amor, en tenies quimera,
enmig de l'espurneig d'un mar victoriós.

L'aigua palpita i mou oneigs del cel curulls,
l'aigua amb el blau nacrà de les hores serenes,
i tan divinament viva que els nostres ulls
cerquen que s'hi reflectin les últimes sirenes.

Ara oblidat, a l'illa, de tota terra avara
d'aquesta joia esparsa dins la creació,
i del favor dels homes oblidat més encara,
viu, amb cos i esperit, el somni i l'acció.

Els llargs ponents decoren un teatre de fades:
fes-te'n el paradís dels teus somnis vivents!
Aspira aquestes flaires per cad'hora aportades;
àdhuc hi ha voluptats entre el clamor dels vents.

La platja d'es Pujols entre les penyes mostra
el seu areny suau als peus, un areny fi,
i el riure inacabable d'aquesta mar tan nostra
es perd immensament en un somni sens fi.

És l'hora blava on volen ocells muts a altres platges;
l'altra, d'or, anirà vers la nit al seu torn,
i jo fugiré, el cor meravellat d'imatges,
mes la vida abreujada, un cop més, d'un bell jorn.

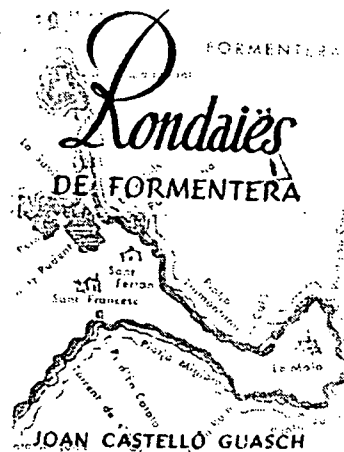
Seguíem, confiats, la gràcia de les coses;
sorgia, catedral de les mars, es Vedrà,
sobre els confins de l'aigua; enmig de boires roses,
gavines, a cops d'ala, l'aire feien vibrar.

Divinament el dia en la glòria expirava
d'una foguera règia com del tint tirià,
i, sense creure-hi massa, sentíem que pujava
aquesta melangia estranya de marxar...

La mar, la mar marcera rugia de furor
i escopia a les vores —roc, desferra o conquilla—,
i els vaixells mig perduts dins el seu gran horror
lúgubremment cruixien dels pals fins a la quilla.

Però nosaltres érem a l'illa, recer eixut,
i el nostre amor —pensava— just era aquesta terra
on l'odi es romp i que, joiosa, s'ha rigut
de tempestes del cor i del món que ens fa guerra.

UN NOU RECUILL DE RONDALLES DE JOAN CASTELLÓ

Sembla que Formentera ens vulgui sortir contínuament a l'encontre en aquestes notes. A l'illa meridional de les Pitiüses dedica Joan Castelló el seu cinquè recull de rondalles⁷. Catorze narracions formen el llibret que acaba de publicar. Entre aquestes *Rondalles de Formentera* n'hi ha de tota classe, des de la rondalla típica o la llegenda (*Sa cova de sa Mà Peluda*, etc.) fins al quadret de costums (*Sa virotada*) i l'episodi històric, contat a la manera popular (*Sa Torre d'es Pi d'En Català*). És ben just, i al mateix temps molt satisfactori, que la recerca de rondalles hagi estat allargada fins a Formentera, on la llengua i la cultura popular gairebé es confonen amb les eivissenques. Moltes rondalles són iguals a les dues illes, però algunes poden ser exclusives de Formentera o oferir certes variants i diferent localització, i això explica el nou recull. Joan Castelló va arrodonint la seua gran obra, que, en incloure el nom de Formentera, abraça tot l'àmbit de les Pitiüses. Aquesta extensa replega rondallística no es limita a la investigació eixuta. Castelló vesteix el material recollit i el transforma en una producció pròpia, a la qual han estat afegits, a més d'elements narratius, un llarg repertori de mots, expressions i refranys eivissencs, nombrosos detalls de costums, vestits, menges, etc., propis d'aquestes illes, i diferents noms de lloc: contrades,

⁷ Joan Castelló Guasch, *Rondalles de Formentera* (Palma de Mallorca, 1976). Amb estampes de Fèlix Serra Cardona. Edició patrocinada per la Casa d'Eivissa a Palma de Mallorca.

⁴ *Frente al mar* forma part del llibre *Alianza y condena*, publicat dins l'obra de Claudio Rodríguez *Poesía 1953-1966* (Plaza & Janés, S.A., Esplugues de Llobregat, abril de 1971).

⁵ Emilio Sola, *La isla* (Adonais, Madrid, 1975).

⁶ M.V., *Nota bibliográfica* (*Diario de Ibiza* del 7 de desembre de 1960).— Charles Forot, *Couchant*, poemes, 1960.— Altres llibres poètics de Charles Forot: *Odes*, *Charmes des jours*, *Chapiteaux*, *Le second livre des Odes*, etc.

puigs, cales, puntes, platges, coves, tant de Formentera com d'Eivissa. Castelló s'ha fet ben seua aquesta part de la nostra cultura popular, per dedicació i profund coneixement de la matèria, per art narratiu, per gràcia expressiva, per riquesa lingüística. Potser, en algun cas, acumula

els ingredients i complica l'estil. Sempre admirarem aquesta abundància d'aportacions extretes de la vida local. Davant una obra tan meritòria, no sabriem retreure una certa despreocupació ortogràfica, d'altra banda la més esmenable de les incorreccions possibles.

M. VILLANGÓMEZ LLOBET

LA LLARGA AGONIA DEL MERCAT PÀGES

L'Ajuntament d'Eivissa aconseguí durant la segona quinzena del passat mes d'abril acabar amb el "mercat pàges". Els pagesos de l'illa es quedaren sense un mercat on poder comercialitzar directament els seus productes i, a canvi, l'únic que ha assolit l'Ajuntament és fer descendre el seu prestigi ciutadà a un nivell poc recomanable, propiciant aqueixa política de fets consumats tan contrària al que tothom podia pensar en aquesta illa. Perquè si no era poc que els camperols havien de desallotjar el seu mercat d'es Rastrillo en un terme de vint-i-quatre hores, la cosa realment greu del cas és que no els ha quedat, fins en el moment de conjuminar aquestes línies, cap alternativa que els tregui de l'encallador. Que tregui de l'encallador un bon nombre de famílies de l'únic sector productiu estabilitzat i en progressió qualitativa que tenim en aquesta illa, on qui més qui manco, comença ja a veure clarament que la panacea turística no serà eterna.

ABRIL 1975:
INICI D'UNA CRISI

L'ancestral privilegi dels nostres pagesos de vendre els seus productes directament a un mercat de Vila, tradició ratificada per l'alcalde Matutes Juan fa uns sis anys en atorgar-los una concessió municipal per a instal·lar-se en es Rastrillo, començà a deteriorar-se un 24 d'abril de 1975, a través d'una reunió de la Comissió Municipal Permanent, presidida en aquells temps per l'alcalde Tur de Montis. Qui més qui manco recorda la polseguera que suposà a Eivissa aquesta decisió; però recordem que el propi Tur de Montis va prometre als camperols que hom no passaria als fets, que el mercat no seria desmantellat mentre els pagesos no haguessin esgotat la via legal, si així ho creien oportú...

Ben aviat, un nou mercat de places limitades era instal·lat, també a través d'una discutible decisió de la Permanent que provocà àrdues discussions en el propi Ajun-

tament, a la petita plaça de Santa Creu, privant, de passada, als eivissencs d'una de les poques zones verdes que hom disposa en aquesta ciutat. Mentre s'esdevenia això, un bon nombre de camperols decidí d'interposar un recurs contenciós administratiu contra l'Ajuntament d'Eivissa, recurs que fou vist a Ciutat de Mallorca el passat 11 de març, enmig d'una inusitada expectació per part dels nostres camperols. Setze dies més tard, el 27 de març, la sentència fou feta pública. Una sentència que, segons Jesús García Varela, advocat dels camperols, venia a restablir les coses en el seu origen, "com si aquí res no hagués passat". "Quedi clar, —afegiria García Varela— que si per un costat el recurs ha estat declarat improcedent, això és degut al fet que en un principi la decisió de l'Ajuntament de desmantellar el mercat pàges manca de tot valor legal".

La sentència, que va arribar ja després del relleu de Tur de Montis per Cardona Tur a l'Ajuntament, va fer creure que la crisi ja havia passat. Per a major reforçament d'aquesta teoria hem de ressaltar el fet que el nou mercat ja està en construcció i que un bon nombre de pagesos ja han sol·licitat a través de la cooperativa "Es Nostro camp", un lloc a les noves instal·lacions del nou mercat.

23 D'ABRIL:
DESMANTELLAMENT

No va ser així. L'Ajuntament interpretà de manera molt diferent la sentència

judicial, i el 22 d'abril, a primera hora del matí, podia llegir-se en es Rastrillo un avis escrit a mà a una pissarra, segons el qual es comunicava a tots els interessats i públic en general que "a partir del dia 22 estas instalaciones serán cerradas al público", per decisió de la Comissió Municipal Permanent.

El que s'esdevingué després ho tenim encara ben fresc perquè ho hàgim de repetir amb detall: confusió i indignació entre els camperols, que aquell dia varen evitar per dues vegades que la brigada municipal d'obres culminàs l'ordre municipal. Confusió i indignació que arribaren aquella mateixa nit, quasi de matinada, a la seua màxima expressió, quan, protegits per un cordó de la policia municipal, la brigada d'obres va demolir, a la fi, el mercat pàges.

La confusió pujà encara més l'endemà al matí, quan tres persones hagueren de passar per Comissaria per a explicar la seua actitud contrària a l'Ajuntament, i quan s'arribà a l'Assemblea General de pagesos que, convocada per la cooperativa agrícola "Es Nostro Camp", tingué lloc dilluns, dia 26 d'abril al Sindicat, "a Vila, davant de Can Fonoi", segons els pagesos.

Després de condemnar l'actuació municipal, els camperols optaren per canviar llur protesta en la recerca d'unes solucions concretes als seus problemes, i s'arribà al següent acord: sol·licitar, amb la major urgència possible, un nou mercat pàges, amb cent llocs per a la venda, a un indret cèntric de la ciutat.

Encara creien els pagesos en la possibilitat del diàleg amb l'Ajuntament. I bona prova d'això és que l'Ajuntament fou convidat a aquesta reunió sense que cap representant seu es presentàs al Sindicat.

En acabar la reunió, la comissió gestora de camperols nomenada a l'efecte pujà fins a l'Ajuntament per fer conèixer a l'alcalde Cardona Tur els acords adoptats, sense aconseguir el seu propòsit. "Tot lo que m'hagin de dir —els digué l'alcalde Cardona— que ho facin per escrit", cosa que els camperols compliren l'endemà.

Aquest mateix dia, dimarts 27, el "Consejo Insular de Trabajadores" feia públic un comunicat, també dirigit a l'Ajuntament, segons el qual "acordava fer costat als agricultors en relació al desman-

